

โฮมสคูล (Home School) : การสร้างอริยทรัพย์แห่งตน

ดร.สมจิตร อุดม*

บทนำ

การปฏิรูปการเรียนรู้ ถือเป็นหัวใจสำคัญของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่ผู้รับผิดชอบทุกฝ่ายมีความเชื่อมั่นว่า หากได้ส่งเสริมพัฒนาอย่างจริงจังแล้ว ผลสัมฤทธิ์ของการปฏิรูปการศึกษาจะเกิดขึ้น การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคม ต้องเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญที่สุด ครูผู้สอนต้องจัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามความต้องการ ความถนัด ความแตกต่างระหว่างบุคคล จัดประสบการณ์การเรียนรู้ วิเคราะห์ สังเคราะห์ สร้างองค์ความรู้ใหม่ วิธีการใหม่ สร้างระบบใหม่เพื่อประยุกต์ใช้กับสภาพจริง สนับสนุนการแข่งขันกับตนเอง ตั้งเป้าหมายเพื่อพัฒนาตนเองให้ดีขึ้น พัฒนาระบบการคิด ส่งเสริมการทำงานเป็นทีม เป้าหมายการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ การเรียนรู้ต้องพัฒนาศักยภาพผู้เรียนครบทุกด้านทั้งทางกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ผลลัพธ์ที่ปลายทาง ผู้เรียนเป็นคนดีมีคุณภาพ เป็นบุคคลที่พึงประสงค์ของสังคม เป็นคนเก่ง ดี มีความสุข ความรู้ความสามารถติดตัวลูกหลาน เป็นการสร้างอริยทรัพย์แห่งตน เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบานและมีจริยธรรม

การจัดการศึกษาต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกัน รัฐส่งเสริมจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปี ให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย ซึ่งสอดคล้องกับกฎหมายรัฐธรรมนูญกำหนดไว้ในมาตรา 43 ในการจัดการศึกษารัฐกำหนดให้มี 3 รูปแบบคือ 1) การศึกษาในระบบ 2) การศึกษานอกระบบ และ 3) การศึกษาตามอัธยาศัย ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 12 กล่าวว่านอกจากรัฐ เอกชน และองค์กรปกครองส่วน

*อาจารย์ภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

ท้องถิ่น ใญ่บุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น มีสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งนี้ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

จากรายละเอียดในมาตรา 12 รัฐ หมายถึง การจัดการศึกษาโรงเรียนรัฐบาล เอกชน หมายถึง การจัดการศึกษาโรงเรียนเอกชนตาม พ.ร.บ. การศึกษาเอกชน ปี 2525 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หมายถึง การจัดการศึกษาของสำนักงานเทศบาลทุกระดับ กรุงเทพมหานคร เมืองพัทยา และองค์การบริหารส่วนจังหวัด นอกจากที่กล่าวมาแล้วรัฐบาลยังสามารถมอบหมายให้บุคคล ครอบครัว องค์กรอื่นๆ มีสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ ตามกฎหมายตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติรายละเอียดของกฎกระทรวง ตาม พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ 2542 องค์กร หรือสถาบันพื้นฐานที่ได้รับความนิยมมากที่สุดในปัจจุบัน คือ ครอบครัว เป็นสถาบันทางสังคมที่สำคัญที่สุด มีหน้าที่รับผิดชอบ แสดงบทบาทในการสร้างความรัก ความอบอุ่น สร้างพลังความเข้มแข็งให้สังคม ชุมชน และประเทศชาติ มาเป็นเวลายาวนาน ครอบครัวเป็นสังคมปะกิต (Socialization) ถ่ายทอดวัฒนธรรมที่สั่งมาทุกด้านให้สมาชิกในครอบครัว สืบทอดเจตนารมณ์ที่ดีให้กับลูก หลาน เป็นคนดีของสังคม ศักยภาพของครอบครัวปัจจุบันมีมากมายหลากหลายในเชิงปฏิบัติการ เพราะ พ่อแม่เป็นคนรุ่นใหม่ มีความรู้ความสามารถ มีฐานะ มีความพร้อมด้านฐานะเศรษฐกิจ สังคมจึงให้ความสนใจ มั่นใจ ในศักยภาพการจัดการศึกษา ให้กับลูกหลานได้ เพียงแต่รัฐได้มอบหมาย กำหนดรายละเอียดวิธีการ สร้างความชัดเจนเป็นรูปธรรมของการบริหารจัดการศึกษาแบบ โฮมสคูล (Home School) ซึ่งขณะนี้การดำเนินงานได้มีกฎกระทรวงรองรับเรียบร้อยแล้ว คือ กฎกระทรวง ว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว พ.ศ. 2547 ให้ไว้ ณ วันที่ 14 กรกฎาคม 2547 เนื้อหามีรายละเอียด 8 ข้อ เป็นแนวทางปฏิบัติอย่างชัดเจนในเชิงหลักการ

การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว

ปัจจุบันในเชิงปฏิบัติ ผู้ปกครองจะต้องมีความรู้ความเข้าใจ โฮมสคูล (Home School) คือ การจัดการศึกษาโดยครอบครัว ให้กับลูกในวัยเรียนที่บ้านโดยมี พ่อ แม่ ญาติหรือบุคคลที่มีความรู้ความสามารถเป็นผู้สอนและถ่ายทอดความรู้ให้เน้นการจัดการเรียนการสอนที่ยึดความจำเป็น เอาความพร้อม ความสนใจของเด็กเป็นสำคัญ สังคมเชื่อว่าในสภาพปัจจุบัน มีบ้านจำนวนไม่น้อยมีความพร้อม พ่อแม่มีศักยภาพ มีความรู้ความสามารถ มีเวลาเพื่อลูก และตั้งใจจริง จากการที่กฎหมายการศึกษากำหนดแนวทางเปิดกว้างไว้ตามมาตรฐานตะวันตก ซึ่งมีคำยืนยันว่า “พ่อแม่ก็เป็นครูได้” “ทำบ้านให้เป็นโรงเรียนได้” โดยพฤตินัยพ่อแม่เป็นพรหมเป็นครูของลูกทุกเวลาทันที”

บ้านก็เป็นโรงเรียนมาชั่ววานาตาปี เพียงแต่กฎหมายไม่ให้อำนาจ กำหนดรายละเอียดหลักการ ระเบียบวิธีการ ขั้นตอนกระบวนการจัดกิจกรรม กระบวนการเรียนการสอน และการวัดผลประเมินผล เอื้ออำนวยต่อการจัดโฮมสคูล แต่ขณะนี้หลายครอบครัวเรียวกร้อง เพราะมีความพร้อมและมั่นใจว่าสามารถจัดการศึกษาแบบโฮมสคูลได้ แต่ไม่มั่นใจเมื่อไม่มีความชัดเจนในการศึกษากฎกระทรวงที่ดีพอ เพราะไม่มีความรู้ด้านกระบวนการเรียนการสอนกลับมีความลังเลใจเกิดขึ้นคือหลายคนได้ตั้งคำถามให้กับพ่อแม่ได้ครุ่นคิดตอบเล่นๆ ว่า “คุณสอนลูกตัวเองได้จริงหรือ” “บ้านคุณเป็นโรงเรียนได้แน่นะ” “คุณส่งลูกถึงฝั่งจริงหรือ” “ลูกคุณเก่งแน่นะ” คำตอบสุดท้ายมีอีกมากมายที่ตามมาในลักษณะที่แตกต่างกัน จะส่งผลกระทบต่อครอบครัวในอนาคต และจะสอดคล้องกับความถนัด การหาช่องว่างจากกฎหมายการศึกษาของคนไทยทำให้ โฮมสคูล เปลี่ยนแปลงวัตถุประสงค์ เป้าหมาย เป็นสถาบันสอนหนังสือกวดวิชา ดิวเข้มในระดับครัวเรือน เป็นข้ออ้างตามกฎหมาย เพื่อให้เด็กย้อยแย่งแข่งขันกันเข้าโรงเรียนดีๆ และมหาวิทยาลัยมีชื่อเสียงในประเทศ ตามสมัยนิยม ธุรกิจการศึกษาในเวลาไม่นาน ถ้าผู้รับผิดชอบขาดการควบคุมกำกับติดตาม แนวทางการจัดการศึกษาแบบโฮมสคูล หรือ บ้านเรียน เพื่อจะไปดำเนินการต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สร้างความรัก ความผูกพันในสายใยของครอบครัวพัฒนาศักยภาพของเด็กเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีค่าของประเทศชาติ เป็นการแบ่งเบาภาระของรัฐบาลอีกทางหนึ่ง

หลักการและแนวคิดเบื้องต้นแบบโฮมสคูล

แนวคิดเบื้องต้น โฮมสคูล เป็นการส่งเสริมสิทธิและโอกาสของผู้เรียนเท่าเทียมกันซึ่งกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์สำคัญ ดังนี้

1. กฎหมายให้อำนาจหน้าที่ให้ครอบครัว บุคคลอื่นๆ สามารถจัดการศึกษาได้
2. ครอบครัวยื่นขออนุญาตจัด ผู้ยื่นต้องมีความรู้วุฒิการศึกษาไม่ต่ำกว่ามัธยมศึกษา

ตอนปลายหรือเทียบเท่า

3. มีสิทธิจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเท่านั้น คือการศึกษาก่อนระดับอุดมศึกษา (ตั้งแต่อนุบาล-มัธยมศึกษาปีที่ 6)
4. รายละเอียดการดำเนินการให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวงกำหนด
5. มีการประเมินติดตามผลการดำเนินงานภายในเวลากำหนด 1 ปี
6. ส่งเสริมบ้านเป็นโรงเรียนจริงๆ ที่พ่อแม่จัดขึ้นในบ้าน สอนลูกตนเองตามหลักสูตร

กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งประกอบด้วยเนื้อหา กิจกรรมการเรียนรู้และการวัดผลประเมินผล บ้านเป็นแหล่งการเรียนรู้

7. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการ
8. ให้ครอบครัวดำเนินการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามหลักเกณฑ์อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง

ดังนั้นรายละเอียดของโฮมสคูล หรือบ้านเรียน เมื่อมีกฎกระทรวงกำหนดให้พ่อแม่รับผิดชอบ จัดการศึกษาให้แก่ลูกของตัวเองถูกต้องตามกฎหมาย ครอบครัวที่มีความพร้อม สนใจ และตอบรับทันที อนาคตไม่ไกลคงได้ดำเนินการ เนื้อหาสาระสามารถศึกษาเรียนรู้ได้จากต่างประเทศ ซึ่งในปัจจุบันโฮมสคูลแพร่หลายในประเทศตะวันตก หลายประเทศ คาดหมายว่ามีเด็กนักเรียนอยู่กับบ้านประมาณ 2-3 ล้านคน โดยเฉพาะในอเมริกาปัจจุบันมีมากถึง 1.23 ล้าน และคาดว่าในปี 2008 จะมีเด็กอเมริกันที่เรียนอยู่กับบ้านเป็นจำนวนถึง 6.87 ล้านคน ในอังกฤษมีนักเรียน 20,000 - 35,000 คน ที่ส่งมครอบครัว สนใจจัดการศึกษาเองเพราะไม่มั่นใจในระบบการจัดการศึกษาของโรงเรียน ห่วงว่าครูจะสอนไม่ดีไม่มีคุณภาพ มีเวลาว่างมาก นอกจากนี้โรงเรียนขนาดใหญ่มีนักเรียนมากเกินไปมักจะสร้างปัญหาต่างๆ อยู่เสมอ และทวีความรุนแรงขึ้นเป็นลำดับ เช่น ยาเสพติด การทะเลาะวิวาท การขโมย ความรุนแรง กดขี่ทางเพศ พฤติกรรมเบี่ยงเบน และอบายมุขอื่นๆ ในเด็กนักเรียนด้วยตนเอง จากปัญหาดังกล่าวทำให้พ่อแม่ที่อยู่บ้านเป็นแม่บ้านมีประมาณร้อยละ 40 - 45 มีความพร้อมอยากทดลองของใหม่เลือกโฮมสคูลเป็นทางเลือกให้กับลูก เพราะพ่อแม่มีความต้องการมีเหตุผลสนับสนุนที่สำคัญ ดังนี้

1. สามารถใช้เวลาอยู่กับลูก และมีเวลาให้ลูก ความอบอุ่นของครอบครัวแน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้น ทุกคนมีความรัก ความผูกพัน โดยเฉพาะในระดับอนุบาล อายุ 3-5 ปี
2. มีโอกาสเลือกและปรับแนวทาง การจัดหลักสูตรและแผนการสอนเหมาะสมกับแผนพัฒนาคุณภาพชีวิต มุ่งเน้นการสอนได้ถูกทางตามความถนัด ความต้องการและความสนใจอย่างเต็มศักยภาพ
3. ได้รับความรักการปฏิบัติที่เป็นระบบมีชีวิตจิตใจ สิทธิและเสรีภาพแห่งตน พ่อแม่ให้กำลังใจไม่ดุว่ากล่าวเหมือนครูในโรงเรียน นักเรียนเป็นศูนย์กลางปรับตามสภาพท้องถิ่น บูรณาการกับเนื้อหาหลักสูตร
4. สามารถเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดเวลา สนุกสนานสามารถปลูกฝังค่านิยม เจตคติที่ดีงาม เป็นนักเรียนที่มีสุนทรียภาพ จิตใจอ่อนโยนมีคุณค่าแห่งตน
5. การเรียนรู้และพัฒนาตนเองไม่กีดกันเรื่องเวลาเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง ลงมือจริงเป็นไปได้ง่ายในบรรยากาศของครอบครัว แทนที่จะเรียนจากหนังสือและคำบรรยายเหมือนในโรงเรียน

6. สามารถปรับพฤติกรรมเรียนรู้ส่งเสริมความถนัดของผู้เรียนได้ทันที และสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงด้านแผนการเรียนการสอน การวัดผลประเมินผลกับสถานศึกษาในท้องถิ่นได้

ลักษณะที่เป็นการศึกษาโดยครอบครัว

1. เป็นการจัดการศึกษาที่พ่อ แม่ หรือผู้ปกครอง เป็นผู้รับผิดชอบโดยตรงเป็นการจัดการศึกษาเองทั้งหมด หรือโดยมีข้อตกลงจัดการศึกษาร่วมกันระหว่างครอบครัวกับโรงเรียน อาจเป็นผู้สอนด้วยตนเอง หรืออำนวยความสะดวกให้เกิดการเรียนการสอนขึ้น
2. มีการจัดตั้งเป็นศูนย์การเรียนรู้ครอบครัวเดี่ยว หรือ ศูนย์การเรียนรู้กลุ่มครอบครัว ยื่นขออนุญาตตามหลักเกณฑ์ต่อคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา
3. สารและกระบวนการเรียนรู้ต่างๆ ที่จัดขึ้น เป็นไปในทางตอบสนองต่อปรัชญา ทัศนคติ ความเชื่อ ความสนใจ ความต้องการหรือปัญหาของแต่ละครอบครัว จึงเป็นนวัตกรรมทางการศึกษาที่มีความแตกต่างหลากหลายกันไปมีความยืดหยุ่นเป็นอิสระมากกว่าการศึกษาในแบบแผนอย่างเดิม
4. ความสำเร็จของการศึกษามุ่งไปที่การพัฒนาศักยภาพเด็กเป็นรายบุคคลอย่างพยายามให้สอดคล้องตรงกับความถนัด ความสนใจ และความต้องการที่มีอยู่จริง จากการเป็นหน่วยการศึกษาขนาดเล็กที่สามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้แบบตัวต่อตัวและผสมผสานไปกับวิถีการดำเนินชีวิตได้
5. ไม่ใช่การศึกษาที่เป็นกิจการทางธุรกิจเพื่อผลกำไร และไม่เข้าไปเพื่อการแอบอ้างแสวงหาผลประโยชน์จากเด็ก

กระบวนการเรียนรู้แบบโฮมสคูล

แนวปฏิบัติกระบวนการเรียนรู้ของโฮมสคูลมีแนวทางปฏิบัติงานที่สำคัญ ดังนี้

1. กำหนดแผนการสอน เวลาการสอน กิจกรรม สอดคล้องกับหลักสูตรระดับชั้น ให้อย่างชัดเจนตามมาตรฐานช่วงชั้น ต้องปฏิบัติตามแผน เกิดกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการสอน และกระบวนการวัดและประเมินผล สอดคล้องกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. จัดกิจกรรมการสอนต้องยืดหยุ่นสามารถนำเด็กไปร่วมกิจกรรมในโรงเรียน หรือนอกสถานที่ได้ตามกิจกรรมในเนื้อหาหลักสูตรและสามารถบูรณาการได้ทุกวิชา
3. การสอนอาจจะเชิญวิทยากร ผู้นำ หรือบุคคลอื่นมาสอนในเนื้อหาต่างๆ ได้ตามความเหมาะสม และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์การสอนกับครูและศึกษานิเทศก์
4. การพัฒนารูปแบบการสอนเน้นความหลากหลายให้ลูกเรียนรู้กับวิถีชีวิตในครอบครัว และสิ่งแวดล้อม

5. จัดการประชุมฝึกอบรมให้ความรู้กับครอบครัวอย่างต่อเนื่อง เพื่อถ่ายทอดกิจกรรมการสอน เทคนิควิธีการสอนที่หลากหลาย

ความสำเร็จของการจัดการศึกษาแบบโฮมสคูล

ความสำเร็จการจัดการศึกษาแบบโฮมสคูล ให้มีประสิทธิภาพเป็นที่ยอมรับของสังคม คาดว่าต้องมีแนวทางปฏิบัติที่เชื่อมโยงกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาเด็ก ตามรายละเอียดในกฎกระทรวง ว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว พ.ศ.2547 ดังนี้

1. สร้างบ้านให้เปลี่ยนสภาพบรรยากาศเป็นโรงเรียน เรียกว่า บ้านเรียน แทนโรงเรียน จัดการศึกษาให้ลูกเรียนรู้ทักษะที่สำคัญในชีวิต เป็นสมาชิกที่ดีของสังคมไม่สูญเสียความเป็นตนของตนเอง สอนเรียนรู้ตามสภาพจริง (Authentic Learning)

2. ศึกษาและสร้างความสัมพันธ์กับโรงเรียน สถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการกำหนดหลักสูตร กิจกรรมการเรียนรู้ และการวัดผลประเมินผล

3. สร้างยุทธศาสตร์การประสานงาน ข้อตกลงบ้าน-โรงเรียน เป็นสัญญาใจในการประสานความร่วมมือทางการศึกษา จัดการศึกษาได้อย่างหลากหลาย

4. สร้างเครือข่ายโฮมสคูลระหว่างกลุ่มพ่อแม่ให้กว้างขวาง นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดียิ่งขึ้นสอดคล้องกับการปฏิบัติตามกฎกระทรวง

5. สร้างศูนย์ประสานงานการจัดการศึกษาโดยครอบครัวเพื่อรวบรวมพลังพ่อแม่บ้าน ระดมความรู้ ความคิด ระดมทุนจัดกิจกรรมสร้างสรรคให้กับกลุ่ม ถึงแม้ว่ารัฐจะสนับสนุนสิทธิประโยชน์ ได้แก่ เงินอุดหนุน หรือการยกเว้นภาษีสำหรับค่าใช้จ่ายการศึกษา

6. การยื่นอนุญาตจดทะเบียนเป็นศูนย์การเรียนรู้หรือหน่วยงานที่กำหนด จะต้องประสานงานกับคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษาในเขตนั้นๆ และประสานงานกับโรงเรียน สถานศึกษาในท้องถิ่น กรณีหากยกเลิกนำเด็กกลับไปเรียนในโรงเรียนตามปกติ

บทสรุป

สรุปว่าการจัดการศึกษาเป็นหน้าที่ของบุคคลทุกฝ่ายที่สามารถรับผิดชอบตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ขึ้นอยู่กับสภาพปัญหาและความต้องการ เมื่อพ่อแม่มองระบบโรงเรียน ไม่มีคุณค่า ไม่สามารถอบรมบ่มนิสัยเด็กได้ตามต้องการและความคาดหวัง เชื่อว่าการจัดการศึกษาแบบโฮมสคูล (Home School) หรือบ้านเรียน คงจะเป็นทางเลือกที่ดีในอนาคต การดำเนินงานย่อมมีจุดเด่นและจุดด้อยซึ่งผู้เขียนนำเสนอให้เห็นเด่นชัดดังนี้

จุดเด่น	จุดด้อย
1. เปิดโอกาสให้สิทธิและโอกาสเท่าเทียมกัน 2. ผู้เรียนมีความใกล้ชิดผูกพันกับพ่อแม่ 3. ช่วยจัดการศึกษาแบ่งเบาภาระของรัฐ 4. ลดภาระ แก้อาการขาดแคลนครูและบุคลากร 5. การบริหารจัดการรวดเร็วลดขั้นตอน 6. ผู้เรียนได้รับการเรียนรู้ตามสภาพจริง	1. ความแตกต่างด้านความพร้อมของครอบครัว 2. ผู้เรียนขาดพัฒนาการเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น 3. ผู้เรียนอาจจะไม่ได้รับความรู้เต็มศักยภาพตามกระบวนการเรียนรู้ 4. ผู้สอนขาดความรู้ ประสบการณ์ด้านวิชาชีพ 5. ผู้จัดการลดขั้นตอนและมีความยืดหยุ่นมาก 6. ขาดความหลากหลายในวิธีสอนและสื่อการเรียนการสอน

สำหรับพ่อแม่ที่มีความปรารถนาดีตั้งใจจัดการศึกษาแบบโฮมสคูล เชื่อมั่นได้ว่าในอนาคตครอบครัวสามารถส่งเสริมการสร้างภูมิคุ้มกัน ความเข้มแข็งการจัดระเบียบสังคมให้กับลูกและสมาชิกได้อย่างแน่นอน เชื่อได้ว่าถ้าครอบครัวดี เด็กทุกคนดี สังคมดี ประเทศชาติก็จะดีตาม ถ้าคนสอนลูกตัวเองไม่ได้ต้องละอายครูสมพรสอนถึงอย่างแน่นอน

การริษยาผู้อื่นนั้น มิใช่ตนเองจะได้รับประโยชน์อะไร,
แต่เป็นการทำลายประโยชน์ส่วนรวมอย่างยิ่ง และตนเองก็ถูกเผาอยู่ด้วยไฟริษยา ฯ

พุทธทาส อินทปัญโญ

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). รายงานการประชุมวิชาการการจัดการศึกษา โดย
ครอบครัวกับการจดทะเบียน กรุงเทพฯ : พริกหวานกราฟฟิค.
- ชำนาญ อริยะกุล.(2541.มกราคม). ครูกับการเปลี่ยนแปลงไปสู่การพัฒนาคน. วารสารการศึกษา.
25(4) : 5-11.
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน.(2527.กุมภาพันธ์). จิตวิทยาการปลูกฝังวินัยแห่งตน. วารสารแนะแนว
เดือน กุมภาพันธ์-มีนาคม 2527. 18(91) : 58-59.
- ธีรศักดิ์ อัครบรร. (2542) ความเป็นครู ภูเก็ต : โรงพิมพ์ ก. พลพิมพ์ 1996 จำกัด
- ประเวศ วะสี. (2542). เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม. กรุงเทพฯ : หมอชาวบ้าน.
- ไพลิน ผ่องใส. (2531). การจัดการสมัยใหม่. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิชัย วงษ์ใหญ่. (2542). พลังการเรียนรู้ในกระบวนทัศน์ใหม่. พิมพ์ครั้งที่ 4 กรุงเทพมหานคร :
เอส อาร์ พรินต์ติ้งจำกัด
- สงบ ประเสริฐพันธ์. (2543, สิงหาคม). “กระบวนทัศน์ใหม่ในการพัฒนา,” วิชาการ. 3(8) :
47-48
- สุภาวดี เจริญเศรษฐม. (2545) โฮมสคูลทางเลือกใหม่ของการศึกษาไทย. วารสารรามคำแหง.
19(4) : 30-38.
- อมรวิทย์ นาครทรรพ. (2540). ในกระแสแห่งคุณภาพ. กรุงเทพฯ : พี พี พรินต์ติ้ง.
- “โฮมสคูล หนูเรียนอยู่กับบ้าน”, แม่และเด็ก .มิถุนายน 23(340) 12-14 ; 2543.